

שנו חכמים בדין אתרוג חדש-ישן שישישן לשנה שניה¹

"ולמה נקרא הדור? שדר משנה לשנה"²...

א. מלך האתרוגים

מלאכת בחירת ד' המינים קשה ביותר היא לאדמו"ר מ"תולדות אברהם יצחק", משנה לשנה מציפה אותו יותר ויותר אהבת והתקשרות החסידים שעושים את כל ההשתדלות להמציא לרבי את האתרוג המהודר ביותר בעולם, כפשוטו. אשרי החסיד שלבסוף נבחר האתרוג "שלו" לברכת המצווה של היום הראשון דחג. מובטח הוא שיזכה ל"גיטען קוויטעל" ויושפע עליו שפע רב מכל העולמות. משנה לשנה הופכת הבחירה גם לחכמה קשה יותר וגם למלאכה קשה יותר...

למעמד הבחירה צמוד המרא דאתרא הגאון רבי מאיר ברנדסדופר שמחווה חוות דעת הלכתית תורנית על כל אתרוג ואתרוג, הרבי מוסיף לשיקוליו גם שיקולי של רבי... ובתום כמה שעות מאומצות מופרשת הנבחרת השנתית.

בשנה זו של שנת סיפורנו, כבר בחודש אלול פשטה השמועה מפה לאוזן שר' פייבל משוויץ הפעם בוודאי "זכה בתחרות", שמים וארץ ידעו לספר כי ר' פייבל, שהוא אחד מהנגידים שהממון מצוי בכיסו, הוזיל מכיסו לא פחות מ\$3,000 טבין ותקילין למען אתרוג ש"עין לא ראתה זולתו". אין דומה לו ביופי בהדר ב"גידול" ובגודל. כל "שקיעה" וכל "בליטה" אומרת עוז והדר.

השנה, לפחות באשר לאתרוג הייתה המלאכה קלה. מיד נבחר "אתרוג המילניום", ועושר וגאוה פשט על ר' פייבל ובני משפחתו שאכן שמחו להיודע כי המאמץ היה כדאי, ובע"ה הרבי יברך על האתרוג "שלו".

למחרת, בעת תפילת השחרית הופרה שמחתו של ר' פייבל, כל כולו היה מוטרד כאשר ראה כי על שולחן העזר שהוצב ליד הרבי מונחים אכן ד' מינים מהודרים, אך לפי כל הסימנים "זה לא זה", זה לא האתרוג שלו... ר' פייבל היה מוטרד כל התפילה. הוא הניח כי הרבי אולי שינה ממנהגו וברך בסוכתו על האתרוג "שלו" ולתפילה בחר להוקיר ולייקר את מאמציו של חסיד אחר... אך למה זה שינה הרבי ממנהגו להקפיד וללהלל באותו אתרוג שעליו ברך את ברכת המצווה³? לא, לא יתכן שברגע האחרון נמצא אתרוג שגבר בנתוני הדרו על האתרוג 'שלו'!

תיכף אחר התפילה ערך ר' פייבל שיחת בירור דחופה עם המשב"ק. הלה רק ידע לומר לו כי עד כמה שהוא יודע, אתרוגו של ר' פייבל הוא זה שנבחר, והרבי הניחו במקום שמור כדי לברך עליו ואיננו יודע מה קורה כאן. תמורת סכום נאות הבטיח הגבאי להחזיר תשובות ברורות באופן הכי מיידי. מה שהתחוויר הוא כי אכן הרבי חיפש לאתרוג של ר' פייבל מקום 'הכי שמור' שאפשר, ומה לעשות? הרבי פשוט לא מצאו במקום שבו היה מונח בזכרונו כי שם מקום כבוד... כל בני הבית הפכו כל פינה וגזרה משמים – האתרוג של ר' פייבל, מלך האתרוגים, נעלם כאילו בלעה אותו האדמה...

¹ מעובד על ידי פרץ בלוי עבור פורם "ויתמימים" - על פי מוסף תורני של "המודיע" לחג הסוכות עמ' יז יח

² סוכה לה, א

³ יודוע מהשמועה בשם ר' חיים בריסקער המדייק מהרמב"ם בפ"ז מהל' לולב ה"ט וה"י שיעקר דין הנענועים ומצוות ד' מינים הוא יחד עם הלל, ולכן יש להקפיד להשתמש באותם ד' מינים שברכו עליו.

וי"ל שזה גם המקור להנהגה שרווחת בכל העולם כולו שמחזיקים את ד' המינים בהלל, ועד עתה לא מצאתי לכך שום סימוכין מפורשים – וייתכן שכיוון שהמהדרים נוהגים לברך ולנענע על מצוות ד' המינים לפני הלל (כפי שכתב אדמוה"ז בסידור), הרי שמסמיכים את כל הנטילות גם של ההלל וגם של ההושענות כדי שהברכה הראשונה של "על נטילת לולב" תחול ברצף גם על החזקת הד' מינים שבהלל ובהושענות, ולא לגרום להפסק בין הברכה לבין החזקתם של המינים בהלל ובהושענות, ובכך מקיימים מצווה מן המובחר ויוצאים גם ידי דעת הרמב"ם שלדידו העיקר הוא האיחזה בהלל! ואכמ"ל.

מחד גיסא 'נרגע' ר' פייבל כי אתרוגו נותר 'מלך האתרוגים' וכי "חס ושלום" לא נמצא אתרוג יפה ממנו בעולם, אך תחושת ההחמצה הייתה נוראה. כל טרחתו וכספו היו למגנא. מי יודע מה משמעות הדברים ב"עולמות עליונים"? מי יודע מה פשרה של העילמות זו כלפי השנה שיזכה לה ר' פייבל?? ר' פייבל חזר אחרי החגים לביתו מלווה בחששות ועם מצב רוח לגמרי שפוף.

עברו מספר חודשים, בתחילת חודש ניסן, על קו הטלפון המשב"ק: "ר' פייבל? – כן, לא תאמין מה שאספר לך, במסגרת הכנות הבית לפסח מצאה הרבנית את 'מלך האתרוגים' שלך, מונח בכבוד ובתפארת מאחורי אחד ממדפי הספרים. מתוך צורת תנוחתו יש להניח כי הוא "השתלשל" לו לתוך שקע נסתר בארון הספרים, וזו הסיבה שהוא לא נמצא בתחילת חג הסוכות. אלא שזה לא כל הסיפור: הפלא הגדול הוא שעם פתיחת הקופסא התגלה 'מלך האתרוגים' במלוא הדרו, הזמן לא רק שלא גרע מיפיו אלא אדרבה, צבעו הפך לזהוב יפהפה, תאווה לעינים!" – האמנם כך?? מה לנו הוכחה יותר מכך שאכן מדובר במלך מלכי האתרוגים, אין ספק שמשמים רק מראים לנו כי "אין עליו" על האתרוג "שלי", וכי הוא אכן ראוי לכל שבח. – ר' פייבל, מה לעשות עם האתרוג? – שמע הרבי יודע מהסיפור הזה? – לא, רק הרבנית ואנוכי; - ספר את הסיפור לרבי, ושאל אותו אם יש סיכוי שיברך על האתרוג בעוד חצי שנה בחג הסוכות המתקרב. – מה?? האם עולה בדעתך שהאתרוג ישמור על הדרו הנפלא עוד כחצי שנה?? – מי יודע? האם חצי שנה שכבר עברה עליו עשתה לו רק טוב אולי אי"ה אכן יחזיק וישביח כיון עד חג הסוכות?."

המשב"ק סיפר את סיפור מציאת האתרוג לרבי. הרבי הרהר וקרא תיכף ל"רב האישי" להרה"ג ר"מ ברנדסדופר שיחווה דעתו. הדילמה כאן הייתה גדולה: מחד למול ניצב חסיד ש"שפך דמיו" (תרתי משמע) ויצא ממש מגדרו כדי שהרבי יברך על האתרוג 'שלו'. החסיד התאכזב מרה כאשר נעלם האתרוג והנה הוא שוב מצפה בכיליון עיניים לחדש ימיו כקדם – הכיצד ניתן לאכזבו שוב?? האיך יעמוד בזה?

ואכן מדוע ולמה באמת שלא למלא את ציפיותיו של אותו חסיד? מדוע אכן - אם יעשה הנס והאתרוג אכן יוכיח את ממלכתו – מדוע שאכן לא ייבחר שוב לברכה?

– או, הסיפור אינו פשוט כל כך, שהרי ניתי ונחזי בשו"ע סי' תרמ"ח מה כתיב בהו: בסעיף א' מובא דיני אתרוג היבש, והרמ"א מוסיף בהגהתו במילים ברורות: **"ואתרוג שהוא משנה שעברה – ודאי יבש הוא ופסול!"** כך חד וחלק!

איח תרמח הגכות לולב

<p>עריפות ס"ל כהן נאחרונו: (ב) משנה שעברה כי משמע כזה לא מהי נדיקת חוט הכסדר ח"ל חשו מהר"ל ס"י ואתרוג ישן של אשתקד לשנה זו ח"ל שלא נחייבש דשיפור יבשות ס"י הראש"ד שאיט מול"א ליחה פ"י חוט פכ"ל ולפי משמעות לשונו נראה דה"ק דודאי ככלל יבשות הוא דשיפורו שאינו מול"א ליחה וע"כ לריך נדיקת ויש חימה על רמ"א דמשמע דלא מהי נדיקת מדכתג ס"י ופסול ואיני יודע למה לא מהי נדיקת כיון שיש בו לתלוות בפנינו ואפשר דרמ"א נמי אמר דאז לריך נדיקת ונגמרה</p>	<p>תרמח (°) אפילו כמות שקרין וסליק פסול ר"מ) וכי כרונק וליע דאי כהר"א כס כטריסוהכילו כר"א ורי"ז וכחמ' כמר"כי משמע דכמו דהתק אכל כנ"י סוקס"י תרמ"ט כ' הג' כנוש פיש וכ' המרדכי יבש כשר דה"ס לכמות וכו' דיבש כשר כמות עיק' דהג"י הו' לעולם וכח"א ס"י</p>	<p>שיעביר בו א (ג) מחש וכו חוש ואם יש בו ליחה יראה בחוש [ואתרוג שהוא (ב) משנה שעברה ודאי (ג) יבש הוא ופסול] [השונה מהר"ל סימן ס']:</p> <p>ב ג אתרוג שניקב נקב ב (ד) מפורש כל שהוא פסול</p>
---	--	--

אמנם בעיון נוסף מתברר שנו"כ השו"ע חולקים בדבר, האם הפסול הוא אבסולוטי, טוטלי, ואין בו תיקון או שבכל זאת מהני בזה בדיקת חוט, הב"ח פוסל לגמרי והט"ז אכן נוטה להכריע ש"אם אנו רואים שנשאר בנוי שלו" הרי שאין לפוסלו בצורה אולטימטיבית, וניתן לערוך בו את "בדיקת החוט" (המפורט שם) וכפי שמסכם ומתמצת הדעות בזה ב"באר היטב" שם ס"ק ב' – אך מימינו לא שמענו מה אכן "נהגו אבותינו" לעניין זה. הלכה זו כמעט ולא הייתה מציאותית, בכל אופן לא בדורות האחרונים שהאתרוגים מצויים, ולא שמענו מהו "מעשה רב" וכיצד אכן להכריע בזה???. הדילמה הייתה קשה. דבר אחד היה ברור: אין להמתין עם ההכרעה עד חג הסוכות מתוך תקווה שעד אז יתפוגג לו הדרו של האתרוג, שכן אותו חסיד ימשיך להמריא בציפיותיו וכלל שהאכזבה תבוא מאוחר יותר ואחרי המתנה מתוחה יותר – הרי זה גרוע בהרבה~ יש להכריע מיד, כבר עתה בפסח!

באר היטב

השנה יד אליהו ט' ע"ב ועיין בהשגחה חסד לבי סי' נ"ה : (ג) מהט. קשה הא ויהיה בו נקב מפולש והא פסול לדעת הרא"ש והטור וכ"כ בש"ע סי' לדעת קצוותא י"ל דאין פסול במפולש אלא כשיקב מעבר זה לשבר שנגנז או לחרי הדורש חבל אם הנקב נחר לז מפולש דהיינו כגוני שנה ודאי אין פסול לכ"מ בלא חקרין דהא דיי אחרונ' חנ' ילפינן מטרישות של כהנה וכו' וכו' א"כ יש נקב מפולש כגוני האחר כגון ב"ג קו יחסי' ואינו מגיע לחלל ודאי אין טריפות ה"ל באחרונ' ט"ו : (ג) יבש . וכתב הבי"ט דלא מהני הכא בדיקת האוס דודאי הוא מסתמא יבש ופסול והט"ו כתב דאם אטו רואין ששאר בניו שלו מהני בו בדיקת קטנו ט' ע"ד כתב הבי"ט להטעמים אחרונ' בדגש כ"י שישאר בו לחלוטת אוי לפמוד על זה להכשירו בלא בדיקת מחט וכו' ט"ו . אב"ט ה"ט ס"ה י"ז כתב דפסול הוא דהוי כגלגל כגו"ט ט"ש : (ד) מפולש . ואם נקבה חקלקל' קבבה

שערי תשובה

ג. פסיקה "הדרית" של הגאון ר"מ ברנסדופר על פי שו"ע אדמוה"ר

הרבי לא התמהמה וקרא בדחיפות לרב שלו שיכריע כיצד לנהוג. הייתה זו תופעה נדירה וחד פעמית שבה נקרא רב בדחיפות בערב פסח להכריע בהלכות ד' מינים ולא בהלכות פסח... שהרי אולי ואולי יש כאן חשש וספיק ספיקא של פיקוח נפש כלפי אותו חסיד?? הרב ברנסדופר שקע עד מהרה בעומק הסוגיה ואז לפתע אורו עיניו: הלא מקובלנו כי בכל דבר צריך להכריע כפי "הרב" בשו"ע שלו, והנה זה פלא, הבה ונראה כיצד ניסח אדמו"ר הזקן את פסיקתו של הרמ"א:

"ואתרוג שבירך עליו בשנה זו - אין לבודקו כלל בשנה האחרת, שבוודאי ימצא יבש!"

שוא	הלבנות לולב תרמא
	<p>ושיעור היבשות לכשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה (כי הליחה לפרי כמו הדם לבשר החי"י ונאמרו לא המתים יהללו בו) שכל זמן שהוא לח מוציא ליחה או מדוחק הסכין או מסחיטת הפרי אבל לאחר שיבש לא יוציא שום ליחה.</p> <p>אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחטו או לחותכו שלא יפסל אבל אם ניקב נקב שאין בו חסרון מגוף האתרוג כשר אם אינו מפולש דהיינו שאין הנקב מגיע עד חדרי הזרע שבתוך האתרוג" א"כ יכול לבדקו ע"י שיעביר בו מחט עם חוט ואם יש בו ליחה יתראה בחוט" רק שיזהר שלא יגיע המחט עד חדרי הזרע וגם שלא יגיע לעבר שכנגדו אפילו הוא שלא כנגד חדרי הזרע" שלא יעשה נקב מפולש:</p> <p>ב ומכל מקום אין חייב כלל לבדקו אלא אם כן רואין אותו שהוא כמוש"ב ואתרוג שבירך עליו בשנה זו אין לבדקו כלל בשנה האחרת שבוודאי ימצא יבש"ג:</p> <p>ד (או"ח ד) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי עמוד מס 351 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה</p>

הפלא ופלא: "הרב" הקפיד לציין ש"גזירת היבש" שגזר הרמ"א על אתרוג שעברה עליו שנה הוא בתנאי שמדובר ב"אתרוג שבירך עליו בשנה זו!!" הוי אומר שאם לא בירכו עליו – אין כלל בעייה, גם לפי דעת הרמ"א!!

הוא דייק והוא גם נימק: כפי המוכח כאן "הרב" קבע שחזקת היבשות קיימת רק אם האתרוג היה בשימוש, שאז "יד הכל ממשמשין בו" וכל הנענועים והתפילות וכו' – **כל אלה בצירוף הזמן** הרב של שנה שלימה אכן מביאים את האתרוג לבית הפסול! אך אם מדובר באתרוג שלא היה "חשוף" לפגעי השימוש והנלווה לו – אין שום חשש ושם פקפוק ואדרבה, כל ייחודו של אתרוג הוא סגולתו ועמידתו הנפלאה, והדרו נקנה לו דווקא בגלל כך ש"עומד באילנו משנה לשנה"....!!

ד. מי שלא ראה הדר פלאי זה והשמחה בלבבות – לא ראה שמחה מימי

את שמחתו של החסיד על הפסיקה של הרב ברנסדופר אין לתאר. באותו פסח רקד הוא את ריקוד "ושמחת בחגך" על כך שאולי ואולי אכן יזכה שבחג הסוכות המתקרב יברך הרבי על 'מלך האתרוגים' שלו....

ר' פייבל לא איבד רגע. הוא יצר קשר עם אגרונום מומחה כדי לעשות כפי לשמר את הדרו של האתרוג, אלא שהלה רק הצליח לאכזב אותו... הוא אמר לו שזה שהאתרוג החזיק עד עתה זה "מיצוי השיא", ומעתה רק תחול נסיגה, אמנם איטית, אבל בוודאי שלא יישמר הדרו המקורי והטבעי של האתרוג...

ר' פייבל דיווח לרבי את הסיפור והרבי בשלו: אנחנו נתפלל, נעשה השתדלות, ומכאן והלה הכל בידי הקב"ה...

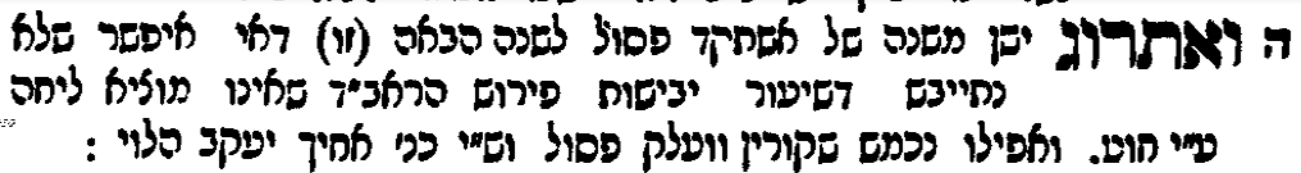
החל מאותו ניסן, הן הרבנית בכל הדלקת נרות, והן הרבי וכמובן ר' פייבל העתירו וביקשו שוב ושוב בברכת "ברך עלינו ה' אלוקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן ברכה"... על "מלך האתרוגים"... והקב"ה שמתאוה לתפילותיהם של צדיקים קיים מבוקשם ולחג הסוכות ירד הרבי עם 'מלך האתרוגים' וברך עליו את ברכת המצווה, ופניהם של יהודים רבים, ובמיוחד של ר' פייבל זרחו בהדר מיוחד....

ה. על מקורו של פסיקה מקורית של אדמוה"ז

בחג הסוכות של אותו "זמן שמחתנו" כשכולם צהלו ושמחו בעקבות הסיפור המעניין והמרתק, ישבו תלמידי חכמים וניסו למצוא מניין אכן שאב אדמוה"ז את פסיקתו המקורית.

הצביע אחד מהאברכים על האפשרות הבאה: המדייק בדברי אדמוה"ז יגלה דבר מפתיע נוסף בצורת ההתנסחות של פסק הדין של הרמ"א. הרמ"א מתייחס לאתרוג שאדם מחזיק השנה ומבקש לדעת אם לברך עליו, ואז 'אומר' לו הרמ"א: אל תשתמש באתרוג משנה שעברה, משום ש **"אתרוג שהוא משנה שעברה – ודאי יבש הוא ופסול"**! לעומת זאת, אדמוה"ז הופך את הקערה על פיה, ומשום מה העתיק את הפסיקה לסיפור מעט שונה... **"הוא ואתרוג שבירך עליו בשנה זו – אין לבדוקו כלל בשנה האחרת, שבוודאי ימצא יבש"**!, כלומר, אדמוה"ז מתייחס למצב עתידי, למי שמחזיק אתרוג "בשנה זו" וחוכך בדעתו אם להשאיר את האתרוג עד לשנה הבאה, ועל זה מציע לו אדמוה"ז שלא יתאמץ משום שהוא יהיה פסול.... מדוע הפך אדמוה"ז את הקערה?

והנה, מקורו של אדמוה"ז הוא מהרמ"א, כנ"ל, והמקור הראשוני הוא, כפי שמציין הרמ"א בפירושו, מתשובת מהרי"ל ס' ה. המעיין במקור רואה שיש שם גירסאות חלופיות: "לשנה הבאה", או "לשנה זו"

הוא ואתרוג יבש משנה של אשתקד פסול לשנה הבאה (זו) דאי איפשר שלא כחייב דשיעור יניחות פירוש הראב"ד שאינו מוליא ליחה עיי חוט. ואפילו נכמס שקורין וועלק פסול ושיי כני אחיך יעקב הלוי:

על פניו נראה שאם מאמצים את הגירסה העיקרית "פסול לשנה הבאה" הרי המהרי"ל מדבר על שנתיים... הוא מתייחס למישהו שאוחז וכבר משתמש באתרוג "של אשתקד" ודי התלהב מכך שהאתרוג החזיק מעמד, והרי הוא "מתכנן" להשאירו שוב "לשנה הבאה"!

אלא שבאמת הדבר לא ייתכן ---- ע"כ נכתב בערב שבת ויו"ט.... מאוחר מידי, המשך יבוא בע"ה